

VARIABILITAT I PRESTIGI EN EL CATALÀ DE VALLS I L'ALT CAMP

Brauli Montoya i Abad

MARC FUSTÉ, MARQUET DE LA DONA, I ELS SEUS BALLS PARLATS

Albert Palacín i Artiga

Institut d'Estudis Vallencs/Biblioteca d'Estudis Vallencs, XXXIII, Valls, 1993.

per Josep M. Pallàs i Guasch

Aquest volum aplega dos treballs justament premiats al certamen literari de les Festes Decennals de la Mare de Déu de la Candela de 1991: el de Brauli Montoya dins l'apartat de Lingüística, i el d'Albert Palacín dins l'àmbit d'Antropologia i Etnografia.

L'estudi de Brauli Montoya, iniciat durant la seva etapa com a professor de Llengua i Literatura catalanes a l'Institut de BUP "Narcís Oller" (1981-1988) i enllestit a Palma, on ocupa una plaça de professor a la UIB, és un exemple magnífic de les noves perspectives que ha obert per a la lingüística catalana el variacionisme, un corrent dins la sociolingüística amb nombrosos punts en contacte amb la dialectologia. També recorre l'autor a modernes tècniques científiques, com els espectrogrames i l'estadística inferencial. Tot plegat fa del treball una aportació de primera línia per al coneixement de l'evolució de la parla de l'Alt Camp.

El primer capítol és una breu introducció a la situació lingüística de l'ALT Camp. La vitalitat del català –alt percentatge d'ús del català tant en l'àmbit familiar com públic– configura l'ALT Camp com una **comunitat de parla**, en l'accepció de Gumperz.

El segon capítol comença amb una introducció útil i assequible a la teoria de la Variabilitat, desenvolupada pel lingüista Labov. S'enumeren tot seguit tant l'objectiu de la investigació com el qüestionari i la metodologia a emprar en l'enquesta: s'entrevisten 8 dones del Pla, 6 d'Alcover i 52 de Valls sobre cuina i alimentació, amb l'objectiu d'esbrinar les regles variables en la realització de trets fonètics (com la -A o -E posttònica en final absolut), morfològics (com la pronunciació **fe'ls** en comptes de **fer-los**) i lèxics (com **bajoca/mongeta tendra, pataca/patata**, etc.). Així es podran fixar una sèrie de trets variables del parlar de Valls i l'ALT Camp, tot contraposant les variants autòctones, tingudes per menys prestigioses, a les més normatives i/o barcelonines.

Amb el tercer capítol entrem ja en l'anàlisi dels resultats. Fent constants referències als estudis ja fets sobre el parlar de Valls, l'autor exposa les seves conclusions. En el component fonètic observa, per exemple, com la pronunciació /kázd/ (amb vocal neutra)

avança i es consolida a tot l'ALT Camp, tret d'Alcover, on encara té certa presència la pronúncia /káz / o, ja més rarament, /káze/, quedant així aquest poble com l'única zona amb certa presència encara de trets fonètics occidentals. També dins la fonètica, s'analitza la pervivència de les palatalitzacions de **cunya i fenya** o l'africació de **plantxa**. També el camp morfològic presenta regles variables en connexió directa amb el lloc d'origen i el nivell d'instrucció de les informants: combinacions de verb més pronom feble allunyades de la normativa (aspecte també estudiat per Rafael Cabré –vg. el vol. XXIX d'aquesta mateixa col·lecció), adjectius invariables que entre els parlants de més edat i menys instrucció esdevenen variables (per exemple **picant/picante**), els possessius **meua/meva** i **seua/seva**, l'article masculí singular **el/lo** i, per últim, els plurals àtons **ens**. Dins el component lèxic, potser la part més interessant i assequible per als lectors menys avesats a la lingüística, s'analitza l'estat actual de quinze processos de canvi en marxa, i fins a quin punt el factor prestigi o el factor variant barcelonina ha bandejat la forma tradicional. Així, hom constata la pràctica desaparició dels mots **xiqueta, safranòria i becada**, en benefici de **nena, pastanaga i becaina**, respectivament. Resulten interessants les freqüències d'ús de grups de mots com **anyell/xai/corder/be** o **bajoca/fesol/mongeta**. En aquests casos, es manté prou forta la idiosincràsia lingüística: només hi ha un 14% d'ús de **mongeta**. Tot i el predomini de parelles de mots relacionats amb l'alimentació (**floricol/col-i-flor, tocino/porc, atun/tonyina, etc**), també n'hi ha d'altres àmbits: **arena/sorra, padrina/àvia**. Cal dir, a més, que no totes les parelles lèxiques responen al binomi català occidental/oriental, sinó que també n'hi ha que avaluen l'estat actual de la influència del castellà: **cuento/conte, antes/abans, etc**. L'autor conclou que la normativització i la normalització experimentades pel català del 1977 ençà fan que les capes joves i mitjanes incorporin progressivament les formes pròpies del català estàndard oriental, en perjudici tant dels dialectalismes propis com, sobretot, dels castellanismes. Tanmateix, s'observen matisos interessants: Alcover conserva amb molta més força els elements lèxics, i en menor grau els fonètics i morfològics, compartits amb el català occidental.

Per cloure el treball, l'autor transcriu quinze extractes d'entrevistes, respectant-ne la pronunciació. Són una mostra viva i amena del català popular de la nostra comarca. Gràcies a aquest treball, l'Alt Camp esdevé un magnífic laboratori sociolingüístic de la teoria laboviana de la variació, que té en Brauli Montoya el seu millor expert als Països Catalans.

El treball d'Albert Palacín, professor també de Llengua i Literatura Catalanes a l'IB Narcís Oller del 1990 ençà, s'emmarca en un gènere del teatre popular, els balls parlats, que ha conegut una forta revifada, tant al de carrer com en l'àmbit d'estudi etnogràfic. Palacín, juntament amb Bargalló, Palomar, Martorell i altres, forma part del grup d'estudiosos més sòlid i rigorós d'aquest tema, i l'abundosa producció de balls parlats del Camp de Tarragona i de la Conca de Barberà es veu així feliçment reincorporada al món de l'etnografia catalana. L'estudi que ha fet Palacín sobre la vida i l'obra de l'escriptor vallenc de balls parlats Marc Fusté i Olivé, *Marquet de la Dona*, és amè, interessant i clar, i la seva lectura esdevé un agradable passeig per la literatura popular del Valls del segle XIX.

El primer capítol repassa, amb esperit gairebé detectivesc, les dades biogràfiques del

personatge: fill de pagesos, nascut el 1801 i mort en data ignorada, conegué diversos oficis, i destacà sobretot com a teixidor, pintor de temes religiosos i escriptor de balls parlats.

El capítol segon classifica la seva obra en balls retrobats, balls desapareguts, balls adaptats i balls escrits en col·laboració. A cada grup hi dedicarà el capítol corresponent.

El tercer capítol estudia a fons el *Ball parlat del Sant Crist de Salomó* (datat el 1843) comparant les dues versions existents, la catalana i la castellana, amb l'objectiu d'esbrinar si són dues versions lingüístiques o si es tracta de dos balls diferents amb la mateixa temàtica. Tot i l'exhaustivitat de l'anàlisi, resten punts foscos que impedeixen emetre un judici categòric, però l'autor conclou que el ball català sembla ser més genuí i més popular. Es clou el capítol amb una breu anàlisi conjunta dels tres balls –per ara– retrobats: el ja citat *Ball del Sant Crist de Salomó*, el *Ball Antic de la Candela* –transcrit i estudiat per Lluís M. Moncunill però, ai las!, encara inèdit– i el de *Sant Pere Ermengol* de la Guàrdia dels Prats, publicat pel mateix Palacín.

Els balls desapareguts, tots de temàtica hagiogràfica, són objecte d'una pacient tasca investigadora, incompleta i oberta per motius obvis. Així, per exemple, es busca la pista del *Ball parlat de Santa Llúcia* a Aiguamúrcia, el de *Santa Úrsula* al Milà, el de *Santa Margarida* a la Riera, el de *Sant Antimo* a Figuerola. El text es veu enriquit per la reproducció de goigs, petites joies de la literatura hagiogràfica popular.

En el capítol dedicat als balls adaptats, torna a aparèixer el *Ball del Sant Crist* de Salomó, atès que el 1900 va patir una adaptació a mans de Joan Busquets. També el 1913 hom adaptà l'original castellà del *Ball de Sant Antimo* al català. L'estudi deixa constància gràfica de la darrera escenificació, fins ara, d'aquest ball, duta a terme el 1981 pel jovent de Figuerola.

Palacín clou el llibre amb una breu notícia de la col·laboració literària de Marquet de la Dona amb Pau Trenchs i Cerdà, concretada en la composició o adaptació de balls ben populars: el de *Serrallonga*, *diablers*, *Rosaura*, *Candela* i *Pastors*.

En suma, es tracta d'un excel·lent treball d'investigació, que ajuda a situar Marc Fusté en un lloc d'honor merescut dins la Literatura Popular Catalana. En paraules de Josep Bargalló, Marc Fusté és el Narcís Oller del teatre popular català, i, darrera de l'insigne novel·lista, el segon escriptor més important de la ciutat de Valls. Confiem, doncs, que els nombrosos interrogants i dificultats que tant aquest autor concret com tot el món dels balls parlats encara presenten es vagin superant gràcies a la recerca pacient de filòlegs competents com Albert Palacín.